

KONFERENCIA STÁLEJ RADY MALEJ DOHODY V SINAI 24. – 27. SEPTEMBRA 1933

VALERIÁN BYSTRICKÝ

BYSTRICKÝ, V.: The Conference of the Permanent Council of the Small Agreement in Sinai on 24 – 27 September 1933. *Vojenská história*, 3, 4, 1999, pp. 96 – 105, Bratislava

The published document represents an authentic assessment of the international situation in 1933 provided by the Minister of Foreign Affairs of Czechoslovakia (ČSR), E. Beneš. It presents his views on the future development and partly also on the organisation of security in the Balkans, because the signals that resulted in signing of the Balkans Treaty between Yugoslavia, Romania Turkey and Greece on 9 February 1934 in Athens, appeared particularly at the meeting of the Permanent Council of the Small Agreement in Sinai. It presents here, in an unrepeatable form and extent, the ideas and considerations of the ČSR on the current situation, perspective development and deduces conclusions aiming at strengthening of the whole Small Agreement.

General History. Czechoslovakia in the inter-war period. The Small Agreement.

Československá republika ako malý štát rozprestierajúci sa v exponovanom geopolitickom priestore strednej Európy nemohlo samostatne budovať účinné záruky svojej bezpečnosti. Nedisponovalo dostatočnými materiálnymi a ľudskými zdrojmi a zároveň dĺžka jeho hraníc vylučovala aby len vojenskými prostriedkami samo mohlo ubrániť svoju nezávislosť a samostatnosť proti prípadnej agresii mocností, resp. ďalších štátov. Navyše v období medzi dvoma svetovými vojnami existovalo v permanentnom stave ohrozenia bezpečnosti, teritoriálnej integrity, samostatnosti a suverenity. Z týchto dôvodov muselo organizovať svoju bezpečnosť predovšetkým politicko-diplomatickými prostriedkami a zároveň budovať ozbrojené sily zodpovedajúce možnostiam. Z uvedených zásad alebo determinánt vyplývalo úsilie zúčastniť sa na organizovaní širších kolektívnych záruk bezpečnosti opierajúcich sa o Pakt Spoločnosti národov, na organizovaní regionálnej bezpečnosti a priamych záruk zo strany veľmocí. Československo hľadalo a videlo účinné záruky existencie a bezpečnosti predovšetkým v rámci organizácie európskej bezpečnosti a v jej rámci predovšetkým kolektívnej bezpečnosti. Spájalo svoj osud s postavením a udržaním európskej demokracie, verilo v pomoc demokratických veľmocí na kontinente a podporovalo tendencie smerujúce k uplatňovaniu demokratických princípov v medzinárodnej politike.

Geopolitické postavenie Československa v stredoeurópskom priestore priamo ovplyvňovala skutočnosť, že každá vážnejšia politicko-diplomatická a rozhodne vojenská konfrontácia sa ho bezprostredne dotýkala. Rovnako pokusy o zmenu pomeru síl na kontinente, resp. v regióne mali bezprostredný dopad na jeho postavenie a perspektívne aj bezpečnosť. Tieto skutočnosti á priori determinovali záujem Československa o medzinárodné problémy, a najmä otázky organizácie bezpečnosti, odzbrojenia, reparácií a o dôsledky riešenia týchto problémov na vývoj v Európe a vo svete. Keď na prelome rokov 1932 – 1933 stroskotali pokusy definitívne ukončiť povojnový vývoj vyriešením otázok odzbrojenia, reparácií atď. a nepodarilo sa nájsť spoločný pozitívny impulz na konštruktívne riešenie medzinárodných sporov, bezprostredne sa to odrážalo aj v zahraničnopolitických a vojenských koncepciách ČSR. Navyše víťazstvo nacizmu v Nemecku a obavy z možnosti jeho expanzie, ako aj forsírovanie revizionistických požiadaviek Talianska vplývali na posudzovanie medzinárodnej situácie z pohľadu československej politiky a viedli k prijatiu opatrení v oblasti posilňovania diplomatických a vojenských záruk bezpečnosti štátu.

V otázke hodnotenia novej európskej konfrontácie a dlhodobého udržania mieru dospievali československí politici k pesimistickým záverom už na prelome rokov 1932

– 1933. Po neúspešnom priebehu svetovej konferencie o odzbrojení v roku 1932 sa E. Beneš domnieval, že sa začnú preteky v zbrojení, a tým vznikne hrozba novej vojny. Pri vypracovaní vojenských cieľov Československa v roku 1933 sa pritom vychádzalo zo zásady, že „my budeme pravdepodobne prvým vojenským cieľom nepriateľskej koalície, jednak svojím geografickým položením a tiež preto, aby sa zmocnila všetkých našich zdrojov.“¹

V nadväznosti na tieto koncepcie a úvahy, publikovaný dokument predstavuje autentické hodnotenie medzinárodnej situácie v roku 1933, ako ju vnímal minister zahraničných vecí Československa E. Beneš. Prezentuje jeho názory na budúci vývoj a čiastočne aj na organizovanie bezpečnosti na Balkáne, pretože práve zo zasadnutia Stálej rady Malej dohody v Sinai vyšli signály, ktoré konkrétne vyústili do podpísania Balkánskej dohody medzi Juhosláviou, Rumunskom, Tureckom a Gréckom 9. 2. 1934 v Aténach. Prezentuje sa tu v neopakovateľnej forme a rozsahu stanovisko, predstavy a úvahy ČSR o súčasnej situácii, perspektívnom vývoji a vyvodzujú sa závery smerujúce k posilňovaniu ozbrojených síl nielen ČSR, ale aj celej Malej dohody.

* * *

**KONFERENCE STÁLE RADY MALÉ DOHODY V SINAJI VE DNECH
24. – 27. 9. 1933 ZA PŘÍTOMNOSTI MINISTRŮ ZAHRA NIČNÍCH VĚCÍ
– DRA E. BENEŠE JAKO PŘEDSEDY RADY ZA ČESKOSLOVENSKO,
N. TITULESCA ZA RUMUNSKO A B. JEVTIČE ZA JUGOSLAVII.²**

* * *

Konference se konala v rámci slavností pořádaných při 50. výročí dostavění královského zámku Peleše, k nimž byli pozváni králem Carolem: jihoslovanský král Alexandr a královna Marie, princ Hohenzollern-Sigmaringen, princ z Wiedu s chotí, arcivévoda Antonín Habsburský s chotí, členové vlády rumunské, býv. italský ministr financí Volpi, diplomatický sbor atd.

I. schůze 24. září ve 4 hod. odpoledne v královském paláci Peleši

Ministr Dr. Beneš předložil listinu československých návrhů pro hospodářskou spolupráci států Malé Dohody, poznamenav, že body 14 – 16 seznamu budou předloženy nejpозději do tří neděl (viz přílohu).³

II. schůze dne 25. září ve 3.15 hod. odpoledne

Všeobecná politická rozprava

První schůze byla věnována téměř úplně výkladům ministra Dra Beneše o mezinárodní situaci. Své názory formuloval Dr. Beneš takto: Ústředním problémem celé dnešní mezinárodní situace s hlediska vnitřního i zahraničního je Německo, klíčem k situaci je Itálie. Hledíc k isolo-

¹Historie a vojenství 1964, 1, s. 92.

²Archív T. G. Masaryka. Praha BAR – I. Malá dohoda. Kart. 3. Odpis, bez podpisu a čísla. Z kontextu je zřejmé, že záznam vypracoval E. Beneš po skončení zasadnutí.

³Nebola priložená k dokumentu.

vanosti Německa, daleko důležitější a nebezpečnější je politika italská než německá. Německo je zatím centrem v tom smyslu, že se Hitlerův režim buď udrží nebo padne. Hrozí mu nebezpečí kritických momentů v zimě a z jara: nevydrží-li, jest se obávati zlých obtíží v Německu, neboť německá revoluce není skončena, vlastně teprve začíná. Udrží-li se Hitlerův režim, zdá se téměř nevyhnutelné, že dojde ke konfliktům mezinárodním, t.j. prakticky možnost války do tří-čtyř let. Hitler musí mít úspěchy doma nebo navenek; uvnitř se úspěchu dodělat nemůže a úspěch vnější znamená konflikt. Ostří této situace je ještě zesilováno otázkou odzbrojení. Nedojde-li ke konvenci odzbrojovací, dostaví se konflikt jistěji a snad i dříve. Uzavře-li se konvence, je třeba počítati s tím, že Německo ji nedodrží, důsledkem čehož prohlásí Francie, po uplynutí zkušební doby, že konvence padá a dojde ke konfliktu zase.

Politika italská po této stránce se blíží svému vyvrcholení. Mussolini myslí, že po 15 roků od příměří byla Evropa nespravedlivě a na útraty druhých ovládána vojenskou převahou Francie, Malé Dohody a Polska. Smysl poválečné fašistické politiky zahraniční v koncepci Mussoliniho byl a) pěstovat tradicionelní italskou politiku *jeu de bascule*,⁴ aby však byla efektivnější, je třeba zredukovati vojenskou moc francouzskou a zbavit se diplomatické převahy francouzské konstelace. Touto úvahou je určována italská odzbrojovací politika. b) Od minulé zimy Mussolini změnil některé své podstatné these. Viděl, že špatně počítal, čekaje rozvrat Jugoslavie a odchýlení Rumunska od Malé Dohody. c) Konečně se Mussolini zklamal i ve svém politickém podporování Hitlera: dynamism německé revoluce se ukázal silnější než Mussolini očekával; německá revoluce takticky přehnalá své zahraniční možnosti, ukázala se příliš expansivní a ohrožuje samotné zájmy italské. Tyto tři události Mussoliniho přinutily, aby změnil dosavadní plán. Mussolini doufal, že dosavadní rovnováha ve prospěch Francie se zvrátí jeho rychlou spoluprací s Německem a že se podaří vynutiti změnu mírových smluv; teď však pochopil, že jeho revisionism vyvolal příliš mnoho odporu a že německá revolučnost by byla nezbytně vedla k brzké válce. Dr. Beneš považuje za nejdůležitější fakt letošního roku toto konstatování a s tím spojenou změnu italské taktiky. Itálie si v podstatě dnes válku nepřeje, protože by ji nevydržela, chce ji svojí akcí oddalovat a místo aby zvrátila rovnováhu rychle a rázem, chce tak učiniti soustavnou pomalou přípravou, jež by zapadala do rámce jejího Paktu čtyř. Itálie mění i svůj názor na odzbrojení a zdánlivě přijímá francouzskou hesi. Přijme i zkušební periodu podle francouzského plánu i ostrou kontrolu, jen aby mohla postupem doby dosáhnout čtyř podstatných cílů: 1) zeslabit vojenskou moc Francie, 2) mírně zesílit vojenskou moc německou, maďarskou a poražených států vůbec, 3) tím způsobit i v klausulích odzbrojovacích – a pokud možno i teritoriálních – aspoň menší změny mírových smluv, 4) prováděti touto politikou neustále svoji *jeu de bascule a chantage*⁵ jednou na straně Francie, po druhé na straně Německa a tím vykonávat trvale podstatný vliv na evropskou politickou konstelaci ve vlastním prospěchu. Mussolini pochopil, že tento čtverý cíl se nedá provést rázem, jak původně myslil. Proto chystá politiku a diplomatickou akci *à une plus longue échéance*.⁶ Proto také v celku zmírní agresivnost své politiky, snaží se přiblížiti Francii, mírní Maďary a přesvědčil je, že je třeba, aby své revisní plány na čas odsunuli, ježto teď by je neprosadil, kdežto čas pracuje pro teritoriální revisi smluv a pro změnu politické rovnováhy evropské. Malá Dohoda musí takto rozumět poslední fázi evropské politiky. Mussolini se bojí německé expanse. Jeho konečným plánem by bylo dohodnouti se s Němci o Rakousku, přesvědčit Německo, že je pro ně výhodnější zachovati neodvislé Rakousko a mít za to přátelství Itálie, jakož i vytvořit ve střední Evropě nový blok německo-rakousko-maďarsko-italský, v němž by Itálie, právě pro charakteristiku své tradicionelní politiky *jeu de bascule*, byla de facto rozhodujícím činitelem a měla při tom a vůli, aby podle potreby se mohla

⁴jazýčku na váhach

⁵politika jazýčku na váhach a vydierania

⁶dľhodobejšiu

od bloku odklonit a v tomto duchu udržovat t.zv. rovnováhu. S tím by pak souvisela představa Mussoliniho, že by Německo mohlo plán ten přijmouti také proto, že znamená rozdělení sfér vlivu mezi Německem a Itálií ve východní Evropě. Itálie by dostala Podunají a Balkán, Německo pak evropský severovýchod. Mussolini uvažuje, že by při tom Itálie dobře pochodila i vzhledem k Rusku: Expansie Německa na severovýchod by paralysovala expansi ruskou v moři Černém i Středozezemním a jeho vliv ve Střední Evropě by stále udržoval mírné napětí rusko-německé, takže by Mussolini mohl pokračovati ve svém kokeťování vzhledem k Rusku. Právě pro celou tu koncepci a jí příznivé dnešní poměry je tato politika velmi nebezpečná a proto musí Malá Dohoda Itálii jako nositele této politiky považovati v dnešní době za klíč k situaci, třeba-že Německo materiálně a mocensky je činitelem větším a důležitějším.

Celá druhá schůze Malé Dohody byla věnována úplně tomuto výkladu; Dr. Beneš měl dojem jistého překvapení zvláště také u min. Titulesca z tohoto formování situace neboť několikrát opakoval, že Dr. Beneš skvěle vystihl celé nebezpečí situace a zdůraznil: *La politique française, la France, n' existe pas.*⁷ Přiznává, že je to politika pro naše zájmy krajně nebezpečná a je jenom zvědav, jaký návrh protiakce učiní Dr. Beneš; je jisto, že nemůže pasivně čekat, musíme ostře reagovat. Ministr Jevtić plně souhlasil s diagnosou Dr. Beneše.

III. schůze 25. září 1933 v 5.30 hod. odpoledne

Na počátku III. schůze žádal ministr Titulesco ministra Dra Beneše o výklad, jak proti vyličenému nebezpečnému plánu reagovat. Dr. Beneš: Svou diagnosu dal jako eventualitu nejnebezpečnější, protože jako zodpovědní ministři Malé Dohody musí počítati právě se všemi i nejhoršími možnostmi. Naproti tomu je především faktum, že celý plán Mussoliniův se dá jen nesmírně těžko smířit s plánem Hitlerovým; Němci vůbec půjdou proti takovým koncepcím hlavně proto, že italskému přátelství právem nevěří. Mussolini má největší obavy z německé expance ve střední Evropě, bude chtít jenom částečné zesílení Německa a bude chtít si zachovati možnost postavit se proti Německu společně s ostatními. Mussoliniův plán à *longue échéance*⁸ může být a asi bude porušen událostmi, jež Mussolini nepředvídá, nebo jichž rušivé vlivy neběří plně v úvahu. Tu je především možnost různých vnitřních událostí v Německu, není vyloučen konflikt v Rakousku, jež by mohl vést až i k obsazení levého břehu Rýna a evropské intervenci v Rakousku. Konečně třeba počítati s eventuelním pádem hitlerismu nebo Hitlera samotného. To vše by mohlo změnit situaci. Mussolini zjevně počítá, že i v hitlerismu dojde k usměrňujícímu a uklidňujícímu vývoji vnitřně i zahraničně, jako to bylo s fašismem. Připusťme, že ano a že by Malé Dohodě nezbylo než počítati s postupným uplatňováním italského plánu. Za této okolnosti navrhuje Dr. Beneš tento postup, který i pro všechny ostatní eventualy je možný: 1) Malá Dohoda vyloží podrobně ústně eventuelně i písemně Francii, jak se dívá na situaci, na další její vývoj a na její nebezpečí neboť Francie svou dnešní, Itálii nadbíhající politikou, tyto italské plány podporuje a umožňuje. 2) Malá Dohoda musí reagovat politicky, t. j. i mezi sebou i navenek musíme dáti najevo, že naše politická jednota trvá, zesiluje se a bude se zesilovat i nadále. 3) Malá Dohoda musí reagovat vojensky: do 3 – 4 let musí být plně připravena na eventuelní válečný konflikt (Dr. Beneš dodal, že ČSR už v tom smyslu postupuje a své věci do pořádku dá). 4) Malá Dohoda musí reagovat ekonomicky, t.j. vybudovat hospodářsky Malou Dohodu děj se co děj, nejen v zájmu ryze hospodářském a obchodním, nýbrž zvláště a především s ohledem na plnou autarkii pro případ války ve všech směrech, zvláště pokud jde o aprovisaci a zbrojení.

⁷francúzska politika, Francúzsko neexistuje

⁸dlhodobý plán

Na tento výklad Titulesco nejprve dosti ostře namítal, že to nestačí, že je třeba uhodit pěstí, *réagir violamment*⁹. Na otázku Dra Beneše: „*contre qui?*“¹⁰ Titulesco odvětil: Proti Francii, Itálii, Rakousku, Maďarsku, zkrátka proti všem, jen proti Německu by doporučoval postup opatrný.

Pak se vyvinula až do konce schůze dlouhá diskuse o tomto mínění Titulescově, při čemž Jevtić Dra Beneše mírně podporoval.

Koncepcie Titulescova je tato: 1) Proti italsko-francouzskému jednání reagovat tím, že chceme hospodářskou dohodu pěti dunajských států ve smyslu plánu Tardieu-ova; smlouvy bilaterální odmítáme, neboť rozbíjejí hospodářskou Malou Dohodu. 2) Postaví-li se Maďarsko a Rakousko proti tomu, nechť Malá Dohoda odpoví bojkotem proti nim a nepovolí. 3) Zdržovat se agresivní politiky proti Německu, snažit se o sblížení s ním, nekompromitovat se ve věci Anschlusu a pokusit se hrát význačnou roli diplomatickou *dans le jeu entre l'Allemagne et l'Italie*.¹¹

Jedinými slovy Titulesco chce levírovat, je si vědom, že jeho plán není pozitivní, že je to pouhé vynucování důraznější podpory Francie proti Itálii, aby Itálie upustila od revisionismu a Maďarsko musilo kapitulovat. Myslí, že to vše by tímto způsobem se dalo docílit.

Dr. Beneš uvedl proti koncepci Titulescově tyto důvody: **Taktice** rozumí, ale není zde **pozitivní** plán. Titulesco namítl, že jeho plán je pozitivní. Dr. Beneš poznamenal, že je třeba domyslet, kam by nás tento plán zavedl; odmítá jej věcně i takticky: a) po věcné stránce musíme si přiznat navzájem přejeme-li si opravdu *cette réorganisation de l'Europe Centrale*;¹² už dříve přece si řekli, že je zatím nejlépe *rester à trois*.¹³ b) Z taktického hlediska vedlo by nás to do situace, kde bychom musili zaujmout stanovisko, jež by nás na trvalo postavilo proti Francii a Itálii. Z důvodů taktických by v dnešní situaci bylo chybné ukázat nervositu, *réagir voilamment*,¹⁴ zvláště vzhledem k Francii ukázat *désintéressement* ve věci Rakouska a nějak demonstrativně odmítnout hospodářskou spolupráci s Maďarskem a Rakouskem. Při dnešních názorech v Anglii, Francii a Itálii bychom se isofovali a nevydrželi to. Už tedy z taktických důvodů musíme říci, že jsme ochotni ke spolupráci; přes všechny chyby francouzské politiky poslední doby nemůžeme ji brskovat.¹⁵ Podle Dra Beneše pokus o dohodu francouzsko-italskou o střední Evropě musil být učiněn stejně jako pokus o politiku locarnskou. Nepodařila se první, ani tato se nepodaří. Jistě ne plně. Ostatně tato *détente* mezi Francií a Itálií a mezi Malou Dohodou a Itálií nám prospívá. Ekonomickou spolupráci, byť i bilaterálními smlouvami potřebujeme z důvodů finančních a hospodářských i my. Umožní-li nám to 4 léta příprav, jež potřebujeme, bude to pro nás plus. Musíme toho řádně pro sebe využít a Malou Dohodu všestranně vybudovat. Nám žádný jiný věcný program nemůže jít více k duhu, lepší taktiku nenajdeme. Musíme bez ohledu na pravo na levo soustavně a důsledně vybudovat Malou Dohodu vojensky, politicky a hospodářsky. Je třeba dokázat Francii, že i pro ni není jiné cesty. Dnes už je jasno, že Evropa bude nucena vybudovat konstelaci dvou bloků: Itálie, Německo, Rakousko, Maďarsko proti Francii, Malé Dohodě, Polsku. Není východiska nežli náš blok pevně vybudovat; v té konstelaci my budeme vždy silnější neboť Anglie bude stranou a na Itálii se nikdy nelze spolehnout. Nebude-li třeba vybudovat tyto bloky definitivně, ale pevné vybudování Malé Dohody bude pořád nezbytné, aby naše tři státy dohodou všech velmocí nebyly přiraženy ke zdi a vyrovnávání jejich zájmů se nedělo na naše útraty. Titulesco chvíli ještě odporoval, kdežto Jevtić zdůraznil, že po jeho soudu by ostré vystoupení nebylo taktické a že by bylo chybou brskovat Francii. Na konec Titulesco, vida, že by neprorazil se podrobil, ale přece myslí, že

⁹reagovat prudko

¹⁰proti komu

¹¹medzi Nemeckom a Talianskom

¹²túto reorganizáciu strednej Európy

¹³zostat' v trojici

¹⁴reagovat prudko

¹⁵jednat' netrepezlivo

bychom měli ostře reagovat. Usnešeno tedy, že při formulaci komuniké se uvidí, v kterém směru a do jaké míry bude možno vyjádřit rozmanité tendence diskuse. Titulesco to přijal s tím, že tedy formulovati příslušnou část komuniké bude Dr. Beneš, protože kdyby ji psal on, Titulesco, dopadlo by to ostře.

V této schůzi při diskusi o jednání franko-italském také bylo zřejmo, že Titulesco by chtěl ostrou reakci z důvodů vnitropolitických: Formulaci hodně pevného závazku o vzájemné výměně zboží mezi námi na rok 1934, aby bylo patrné, že Malá Dohoda se chce vyvíjeti směrem k hospodářské autarkii vůči ostatním. Zejména chtěl v komuniké říci, že ČSR se dohodlo s Rumunskem o výměně takových množství zboží. Při tom došlo k dosti dlouhé a ostře kontroverzi mezi Drem Benešem a Titulescem. Dr. Beneš ho upozornil, že ví, co můžeme a co už nemůžeme koupit. Titulesco uznal, že ovšem nemůžeme koupit víc než potřebujeme; avšak rozdíl mezi ním a Dr. Benešem byl v tom, že Titulesco viděl budování hospodářské Malé Dohody v **okamžitém** vzájemném nákupu produktů, kdežto Dr. Beneš chtěl 1) budování hospodářské Malé Dohody podle svých třinácti návrhů (viz přílohu), což nezbytně potrvá několik let, 2) přípravě hospodářského plánu na vývoz a dovoz v roce běžném na r. 1934, v roce příštím na r. 1935, kdy už vývoz právě na základě zmíněných třinácti bodů bude silnější, slovem budování cestou postupnou a systematickou. Na konec Titulesco se dal přesvědčit; ostatně bez dohody s našimi agrárníky by se Dr. Beneš nemohl zavazati a ani do komuniké nemohl nic pustit. Z hovorů s ostatními členy rumunské vlády v Sinaji nabyl Dr. Beneš přesvědčení, že oni počítali, že Sinaja podnikne něco důležitého ve smyslu plánů Titulescových.

Zásadně tedy smlouveno, že komuniké se připraví v pozdější schůzi v duchu návrhů Dra Beneše. Titulesco žádal, aby příslušný odstavec Dr. Beneš sám redigoval a aby otázky hospodářské byly v komuniké probrány co možná podrobně, aby byl znát nějaký pokrok proti Praze. Dr. Beneš zároveň slíbil, že konkrétní plán o výměně zboží mezi ČSR a Rumunskem do tří neděl odevzdá. Konečně usneseno, že Hospodářská Rada Malé Dohody se sejde počátkem listopadu a že se návrhy Dra Beneše jí přeloží jako zásadně přijaté, byť s možností revise.

IV. schůze dne 26. září od 4 do 6,30 hodin odpoledne

Schůze byla věnována věcem balkánským. Hned od neděle, dne příjezdu jihoslovanského krále a ministra Jevtiće do Sinaje, došlo ke kontroverzi jihoslovansko-rumunské pro otázku schůzky krále Alexandra s Borisem.¹⁶ Při audienci, kterou nám v neděli večer poskytl, řekl král nám oběma (Dru Benešovi a Titulescovi) podobně, jak došlo ke schůzce v Bělehradě. Že byl Borisem pozván – a Boris velmi insistoval – při chystané cestě do Cařihradu k setkání s Kemallem pašou¹⁷ a na Korfu se Alexandr zastavil v Euxinogradu u Borise.¹⁸ Po podrobném výkladu o setkání v Bělehradě a Borisově prohlášení, 1) že se chce s Jugoslavií dohodnout a 2) dalším prohlášení, že se nikomu nevázal a že má dosud volné ruce, odpověděl Dr. Beneš na králův dotaz, má-li či nemá-li jet, kladně. Alexandr řekl, že to stejně pověděl Carolovi a Titulescovi. Carol s cestou souhlasil, Titulesco však hned prohlásil: „*Sir, ne faites pas ça*“.¹⁹ Dr. Beneš řekl králi, že nátlaku Titulescově ustoupit nemůže už pro Anglii a Francii. Vzhledem k izolovanosti Bulharska byla by to velká politická chyba. Dosud vždy byla přičítána Jugoslavií zodpovědnost za to, že při podobných pokusech byla proti Bulharsku tvrdá: Alexandr musí dokázati, že nikoli on je překážkou dohody. Na konec se tedy král Alexandr dotázal, co má dělat. Dr. Beneš mu navrhl, aby ministr Jevtić předložil otázku k projednání ve Stále Radě, a to hodně energicky; Dr. Beneš se pokusí Titulescovi dokázat, že jinak nelze. V pondělí, dne

¹⁶Stretnutie juhoslovanského kráľa Alexandra a bulharského cára Borisa bolo na stanici v Belehrade 18. 9. 1933.

¹⁷turecký prezident Kemal paša Atatürk

¹⁸Stretnutie sa uskutočnilo 3. 10. 1933 v Euxinograde, letnom sídle bulharských cárov.

¹⁹Sir, nerobte to.

25. září, po slavnostním obědě v Peleši učinil Titulesco na tuto otázku narážku, aby zvěděl, mluvil-li král o věci s Dr. Benešem. Dr. Beneš mu kategoricky řekl, že by to byla veliká zodpovědnost, kdyby Titulesco chtěl cestě Alexandrově zabránit. Titulesco se zjevně zarazil a bylo v tom okamžiku vidět, že povolil a že je věc vyřízena a že už jen podle Titulescova zvyku bude ještě o tom předmětu hodně řeči.

Skutečně tedy položil v této schůzi Jevtić zmíněnou otázku. Titulesco odpověděl takto: Před několika měsíci král Boris se obrátil na Carola, že by ho chtěl navštívit. Carol prostřednictvím rumunského vyslance Stoica dal oznámit v Sofii svůj souhlas. Když se to Jihoslované dověděli, protestovali nejprve vyslancem Čolak Antičem a pak ještě král Alexandr sám napsal velmi rozhodně Carolovi, aby od setkání upustil. Když pak šel Jevtić oznámit toto přání Titulescovi, postavil se tento proti návštěvě v Sofii a žádal Carola, aby se zachoval podle přání Alexandrova. Titulesco tedy, jak sám dodal, se postavil proti svému vlastnímu králi. Najednou se ale situace obrátí, Boris se sejde s Alexandrem a hned na to je Alexandr u Carola. Rumuni následkem toho vypadají, jako by oni byli hlavní překážkou schůzky. To tím spíše, že Titulesco přijal pozvání a pojedje do Ankary a Athen, ale odmítl Mouchanovo²⁰ pozvání do Sofie, ačkoliv ji má na cestě. Teď najednou dochází k jihoslovansko-bulharskému sblížení a Rumuni jsou odsunuti stranou. To je nemožná situace. 1) Carol nemůže být *à la remorque du roi Alexandre*.²¹ 2) Není myslitelné, aby Rumunsko se jevilo jako překážka k sblížení a Jihoslované jako ten, kdo si sblížení přeje; sblížovací úsilí musí jít aspoň paralelně. Titulesco se tedy nepostaví proti cestě Alexandrově, nežádá, aby král Alexandr cestu zrušil jak to už Carolovi nabídl pro případ, kdyby se nedohodli, ale zítra Carol oznámí Borisovi, že si přeje, aby se mohli spolu při nejbližší příležitosti sejít.²² Jevtić se dost vehementně bránil tomuto novému pozvání Borise; ukazoval, že Boris přece nemůže být dotčen a myslit, že Rumuni stojí nějak zlobně stranou, když přece na schůzku s Borisem do Euxinogradu jede Alexandr rovnou ze Sinaje. Titulesco nepovolil, že jinak nemůže. Dr. Beneš se hovoru málo účastnil, hledaje pouze kompromis. Namítl Titulescovi, že je trochu nebezpečné hned ze Sinaje telegrafovat Borisovi neboť by to Bulhaři mohli pokládat za nadbíhání; také to snadno může změnit celý charakter hovoru Alexandra s Borisem, jenž by najednou mohl přestat být tak ústupný, jako byl v Bělehradě. Naproti tomu by Titulesco se měl v Sofii stavět, když tam byl pozván. Skončeno konstatováním, že Titulesco návštěvu v Sofii vykoná;²³ o cestě krále Alexandra se bude hovořit průběhem pozdější schůze.

Cesta Titulescova do Ankary měla mít cílem podpis přátelské smlouvy turecko-rumunské.²⁴ Titulesco nadhodil a docílil podobné smlouvy turecko-malodohodové jako je řecko-turecká, t. j. *traité de garantie*,²⁵ jež by zajistila vzájemnou diplomatickou podporu ve věci hranic. Je to myšlenka, o které Rushdy-Bey²⁶ mluvil s Drem Benešem v Londýně. Celé té diskuse Dr. Beneš jako méně zainteresovaný se málo zúčastnil. Jevtić s cestou souhlasil, ale dal jasné své rezervy ohledně *traité de garantie*: Bulhaři by tím byli dotčeni, že o návštěvě Borisově v Bělehradě a Alexandrově v Euxinogradu by to bylo netaktické. Naskýtá se otázka: 1) je-li vhodno Bulharsko takto izolovat, 2) jakou cenu má tato generace pro nás a proč my máme garantovat asijské hranice Turecka. Titulesco to obhajoval tvrzením, že by to na konec vynutilo jiný postup Bulharska. Jevtić pak položil otázku: „Je zájmem Jihoslovánů a Rumunů, aby došli ke sblížení s Bulharskem? Ano.“ Dokud se tedy nedokáže, že Bulhaři trvají i nadále na svém revisionismu, agresivismu a na politice bulharského komitétu, nesmíme podnikati nic, co by sblížení mohlo znemožnit; třeba tedy vyčkat.

²⁰N. Musanov, bulharský ministerský předseda

²¹vo vleku krále Alexandra

²²Stretnutie sa uskutočnilo 30. 10. 1933 na Dunaji. Prítomní: cár Boris, král Carol, ministerský předseda Bulharska N. Mušanov a minister zahraničních věcí Rumunská N. Titulesco.

²³N. Titulesco rokoval v Sofii s bulharskými politiky 12. 10. 1933.

²⁴Zmluva bola podpísaná 17. 10. 1933.

²⁵garančná zmluva

²⁶T. Rüstü Aras, turecký minister zahraničních věcí

Ke všem těm otázkám se ministři vrátili při schůzi s oběma králi ve středu, 27. 9. dopoledne. V té, aniž se mluvilo o garanční smlouvě s Tureckem, bylo konstatováno učiniti pokus o dohodu s Bulharskem. Nepodaří-li se to, rozhodne se později o dalším postupu. Ministr Titulesco odjede do Ankary k podepsání smlouvy o přátelství a arbitráži.

V. schůze 27. září v 10,30 hod. dop. za přítomnosti krále Alexandra a Carola.

Na začátku schůze provedena diskuse o revisionistické kampani. Ministr Titulesco přednesl své názory, jaký postup by měla podniknouti Malá Dohoda, kdyby v Ženevě některý stát, zvláště neutrální, ku příkladu Norsko, předložil návrh na precisování článku 19 Paktu a na konstruování nějakého permanentního *Comité d'Etude*.

1. Kdyby Norsko nebo jiný stát takový návrh na zřízení *Comité d'Etude* pro abstraktní zkoumání čl. 19 podaly, Malá Dohoda postaví se rozhodně proti.
2. Naše argumentace by byla: Proceduru čl. 19 nelze stanovit abstraktně, nýbrž jen u příležitosti nějakého konkrétního případu.
3. Aby nevznikl dojem, že hodláme uplatnění článku 19 sabotovati, dali bychom prohlášení, že chceme, aby interesované státy měly odvahu hned naši otázku položit.
4. Kdyby naše otázka byla konkrétně položena, položíme my se své strany konkrétní otázky revise všech druhých států.
5. Kdyby přesto majoritou proti nám bylo zřízeno *Comité d'Etude* na abstraktní zkoumání procedury článku 19, odejdeme ze Ženevy.

Kdežto ministr Jevtić celkem plně souhlasil s Titulescem, Dr. Beneš měl rezervy a zejména bod 5. pokládal za příliš dalekosáhlý. Jinak zásadně s postupem ministra Titulesca co do *Comité d'Etude* souhlasil a navrhl tedy uzněti zatím toto: Každý z nás si návrhy Titulescovy znovu promyslí a k věci se vrátíme v dalších schůzkách Stálé Rady nebo jakmile by se otázka stala aktuální. Pak rozhodneme definitivně o eventuelním postupu.

V 11 hodin dostavili se králové Carol a Alexandr. Podle předchozí dohody podal jim Dr. Beneš jako předseda Stálé Rady výklad o dosavadních pracech, zejména v podstatě vše to, co v prvé schůzi řekl o politice Německa a Itálie. Z toho pak vyvodil Dr. Beneš závěr, že třeba reagovat 1) upozorněním Francie, 2) zdůrazněním jednotné politiky Malé Dohody, 3) pevným vybudováním tří armád, 4) vybudováním hospodářské Malé Dohody se zvláštním zřetelem na hospodářskou soběstačnost pro případ války, jež do tří čtyř let není vyloučena. Titulesco připojil poznámky zvláště o nebezpečí politiky italské a o nutnosti být připraveni na nejhorsí. Dr. Beneš na to navázal hovor o potřebě vojenské přípravy zejména ztroskotá-li odzbrojovací konference.

Král Carol ostře zdůraznil, co řekl Dru Benešovi před tím při audienci: Nevěř, i kdyby se konvence podepsala, že budeme uchráněni německé expanse a felonie neboť eventuelní odzbrojovací konvenci Němci dodržovati nebudou. Král Alexandr velmi zdůraznil nutnost přípravy vojenské, ale obrácen ke Karolovi a Titulescovi zdůraznil, že nestačí jen rozhodnutí, nýbrž je třeba také provést.

Dr. Beneš vyložil data týkající se stavu naší armády a zbrojení; dále uvedl, jaký máme vojenský rozpočet. Na tento rok jsme věnovali na armádu přes 300.000.000 Kč, teď se odhlasuje na 10 let nový vojenský fond bez ohledu na Ženevu; do tří čtyř let chceme mít armádu v pořádku. Uděláme to tak, že svůj vojenský fond 315.000.000 Kč ročně vyčerpáme ve dvou třech letech na dalších několik let napřed. Titulesco se obrátil na Carola, že Rumunsko musí postupovat podobně a že je hned třeba předložit parlamentu podobný plán vojenského fondu; chce také hned odjet do Ženevy hájit t. zv. historickou klausuli, která umožňuje těm, kdož se nemohli dosud přiměřeně vyzbrojit z těch neb oněch důvodů, aby tak mohli učinit dodatečně v nejbližších čtyřech letech. Proto musí rumunský parlament co nejrychleji udělat podobný

zárok. Král Alexandr insistoval, že není třeba zákona, že to mohou udělati cestou dekretu ihned. Když mu Titulesco vyložil právní stránku souhlasil sice, ale naléhal, že je shodného mínění s Drem Benešem, že je třeba nejpozději do tří let dát všecko do pořádku. Dr. Beneš se v této souvislosti zmínil, že s tím souvisejí 2 věci. 1) Aby mohly pokračovat vojenské dodávky z ČSR, je třeba aby co nejrychleji zmizely jisté obtíže. 2) Bude působit v Praze, aby závazek Škodovky a Zbrojovky k vybudování továren v Rumunsku, byl co nejrychleji proveden.

Pak s všeobecným souhlasem přijato, že je to jediná cesta, jakou pro budoucnost můžeme se připravit na eventuelní nesnáze se strany Německa, Rakouska, Maďarska a Itálie. Pak Dr. Beneš vyložil nutnost vybudování hospodářského Malé Dohody ve smyslu jeho návrhu článku 1 – 13., jednak tím, že se pro každý rok připraví v budoucnosti plán celého dovozu a vývozu. Toho se zúčastnil hlavně král Carol, trochu ve smyslu idejí ministra Titulesca, ale pak oba králové přijali mlčky plán dr. Beneše.

Konečně byla provedena diskuse o cestě krále Alexandra do Bulharska a jeho setkání s králem Borisem. Titulesco ostře vyložil své stanovisko jak je formuloval Jevtićovi den před tím, dodává závěrem, že jako ministr zahraničních věcí nemůže svého suveréna nechat v situaci, do níž by se dostal několikerým setkáním krále Alexandra s Borisem, zatím co král Carol právě na naléhání Bělehradu schůzku odmítl. Dává tedy souhlas k cestě krále Alexandra, žádá však, aby král Carol mohl ihned pozvat Borise ke schůzce na pozdější dobu. Alexandr odpověděl podrobným výkladem jak ke schůzce v Bělehradu došlo a uzavřel, že má za nutné, aby se nyní v Euxinogradu zastavil; že i když nemá mnoho víry ve výsledky, bylo by přece chyba pokus o sblížení neučinění. Domnívá se, že by nebylo taktické zváti okamžitě Borise ke Carolovi. Dodal: Okamžitým pozváním může moje rozmluva s Borisem dostatí docela jiný ráz. Chci dáti Borisovi jasně otázku: Stojíte-li o dohodu, musíte jasně renoncovat na teritoriální revisi vzhledem k nám oběma. Jinak nemá smyslu se s ním domlouvat. Král Alexandr se však bojí, aby po Carolově pozvání tato atmosféra se nezměnila. Titulesco a nyní i Carol, jenž argumentoval stejně jako Titulesco insistovali, že jinak nemohou, že by se Rumuni jevíli v nesprávném světle. Carol se obrátil pak na Alexandra: I on, Carol sám, jako suverén by se musel jevit v nesprávném světle.

Král Alexandr, jenž ve věci viděl prestižní politiku rumunskou a dále snahu nenechat Jihoslovany, aby sami vedli sblížovací akci, otočil diskusi a velmi obratně učinil tuto nabídku: „Není to správné. Chceš-li pozvání poslat, budiž. Já však prohlašuji, aby nebylo pochybností, že Borisovi do detailu vyložím, jak k tomu došlo. Řeknu mu, že Tvoji schůzku s ním jsem zmařil já. Tebe pak prosím, abys můj příslušný dopis dal Borisovi přečíst; chci, aby on viděl, jaká je situace.“

Dr. Beneš viděl, že Titulescovi věc nebyla příjemná, ale na tom zůstal. Alexandr tím v podstatě docílil, co chtěl: Dáti Bulharům najevo, že s Rumuny se bez Jihoslovanů nebo proti nim dohodnouti nemohou, že Jihoslované dovedou vždy tomu zabránit a že i nová schůzka Carol-Borisova se uskutečňuje jen po souhlasu nás tří.

V odpoledním zasedání pak společně formulován telegram rumunskému vyslanci Stoicovi,²⁷ aby Carolovo pozvání odevzdal. Konečně ještě v dopoledním zasedání vyměněny ratifikace 19ti smluv jihoslovansko-rumunských a král Carol podepsal ratifikační instrument londýnského paktu o neútočení s S.S.S.R. Na to se oba králové rozloučili, vzkávavše pozdravy pro presidenta Masaryka.

VI. schůze dne 27. září ve 4,30 hod. odp.

Schůze věnována skoro celá redakci komuniké. Potom dojednáno ještě několik otázek: Ministr Dr. Beneš s ministrem Titulesca postup při vyřízení aféry Škodovky, otázka habsburských statků v souvislosti s fondem A a B. Dále bude každý vyjednávat se své strany dle dosavad-

²⁷rumunský vyslanec v Sofii

ních směrnic. Při tom si Rumunsko a ČSR budou vyměňovati informace. Konečně byla dohoda agrární reforma na Hohenzollernských statcích v ČSR v souvislosti se zaplacením 28 mil. lei naším příslušníkům postiženým agrární reformou v Rumunsku. Stanoveno, že vyslanec Šeba a státní tajemník Radulesco smluví detaily, sepiší je a podepiší. Zejména dohodnu modalitu placení ze strany Rumunska a ČSR za to ratifikuje dohodu, kterou princ Hohenzollern Sigmaringen uzavřel s Pozemkovým úřadem a ministerstvem financí.

Po té odebrali se všichni tři ministři do Palace – hotelu a přijali tam zástupce tisku, jimž Dr. Beneš po krátkém úvodu odevzdal znění komuniké.

* * *

Závěrečný dojem ze schůzky konference

Ačkoliv z počátku, jako obyčejně, Titulesco byl hodně pesimistický, radikální a dělal obtíže ve věcech politických a hospodářských, celkem schůze v Sinaji se vyhranila v silnou manifestaci pevné jednoty. Navenek hodně působil rámeček sinajských oslav a potom skutečnost, že po prvé se jednání ministrů účastnili dva suveréni. Důležité bylo, že byl jednomyslný úsudek o vážnosti mezinárodní situace a tedy možnosti blízkých konfliktů; z toho pak vyplynul i jednotný názor o nutnosti vojenských příprav. Stejně důležité je, že s plným souhlasem přijat systematicky vypracovaný a pro budoucnost uplatňovaný program hospodářské Malé Dohody.

Jednání o schůzkách králů ukazuje, že není vyloučeno, že nadchází okamžik pro sblížení s Bulharskem.

K Polsku naproti tomu je Jugoslavie, ale zvláště Rumunsko rezervované; Titulesco zejména netají svou nechuť k polské tendenci vystupovati jako velmoc a držet Rumunsko *en tutelle*.²⁸ Ministr Dr. Beneš prohlásil několikrát, že se chceme s Polskem sblížit a že věříme ve zdar těchto snah v tom smyslu jak už dříve naznačil (smlouva s Polskem by jemu i ČSR umožnila nechat společnou hranici bez vojenské ochrany). U Titulesca je pořád patrna tendence provádět diplomatickou hru ve smyslu jistého sblížení s Německem, neangažování se v Anschlussu; tím by rád působil na Francii jednak, aby šla rozhodněji s námi ve věcech střední Evropy, jednak, aby chom pohrozili Itálii. Při tom je vidět jeho skrývanou snahu co nejrychleji se dohodnout s Itálií, snahu, jež proniká i tenkrát, když na Itálii silně útočí.

Ohledně sovětského Ruska hájil Dr. Beneš stanovisko, že musíme připravit společné uznání. Ministr Jevtič neoponoval ani nesouhlasil, Titulesco pak odpověděl, že je třeba to připravovat, že však *la Roumanie n'est pas encore mure*.²⁹ Dr. Beneš podotkl, že by byla chyba, kdybychom přišli pozdě; oba ministři souhlasili.

Ohledně Maďarska sdělil Dr. Beneš, že my k nějaké bilaterální smlouvě musíme dojít, ale že o jednání i výsledku je včas oba zpravíme. Jinak dojem z konference dobrý.

²⁸pod kuratelou

²⁹Rumunsko ešte nie je zrelé.